

Földi Bulcsú Tibor¹

**A MAGYAR PÁNCÉLOS ERŐK SZERVEZETI
FEJLŐDÉSE (1936-1941)
I. RÉSZ**

**ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT OF THE
HUNGARIAN ARMORED FORCES (1936-1941)
PART I**

[HTTPS://DOI.ORG/10.30583/2024-3-4-250](https://doi.org/10.30583/2024-3-4-250)

Absztrakt

A cikk első része 1936-tól részletesen áttekinti és bemutatja a magyar páncélos erők szervezetét, a magyar páncélos fegyvernem kialakulását és fejlődését a Gyorshadtest Szovjetunió elleni alkalmazásáig. Kitekint a kor magyar gazdaságára, technikájára, hadiiparára, beszerzési irányelveire is. A cikk második része 1941-től, már a konkrét harci tapasztalatok alapján vizsgálja a fejlesztési stratégiát és a Honvédség hadrendjének átalakítását.

Kulcsszavak: magyar haderő, páncélos erők, szervezeti fejlődés, haditechnika, hadiipar, beszerzés, hadművelet

Abstract

The first part of the article reviews and describes in detail the organisation of the Hungarian armoured forces from 1936 onwards, the formation and development of the Hungarian armoured corps until the use of the Rapid Corps against the Soviet Union. It also looks at the Hungarian economy, technology, military industry and procurement policies of the time. The second part of the article examines the development strategy and the transformation of the Army's military order from 1941 onwards, based on concrete combat experience.

¹ A Szerző a Károli Gáspár Református Egyetem Történelem MA szakos hallgatója. ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5222-6991>

Keywords: Hungarian armed forces, armoured forces, organisational development, military technology, military industry, procurement, operation

Bevezetés

A tanulmány témája a magyar páncélos fegyvernem kialakulása és fejlődése a Gyorshadtest Szovjetunió elleni alkalmazásáig, elsősorban a hadszervezet kérdésére fókuszálva. A cikk 1936-tól részletesen áttekinti és bemutatja a magyar páncélos erők szervezetét. Kitekint a kor magyar gazdaságára, technikájára, hadiiparára, beszerzési irányelveire. 1941-től már a konkrét harci tapasztalatok is nagyban meghatározták a fejlesztési stratégiát és a Honvédség hadrendjének átalakítását. A magyar páncélos fegyvernem a tárgyalt időszakban a honvédség kötelékén belül nem rendelkezett önálló magasabbegységgel. Egységeit, alegységeit a lovasságnál és a gépkocsizó alakulatoknál szervezték meg. Sőt, a páncéloshadosztály felállítása után is megmaradt a harckocsizó fegyvernem jelenléte ezeknél az alakulatoknál. Ezért a cikk a teljes honvédséget érintő hadrendi változásokat is ismerteti.

1. A magyar páncélos erők megszervezésének előzményei, lehetőségei és irányelvei

1.1. Fejlesztési irányelvek az 1930-as években

A magyar páncélos fegyvernem a harmincas években súlyos eszközhiánnyal küzdött, ennek ellenére a magyar katonai felső vezetés mindvégig nagy figyelmet fordított a világban folyó szakmai vitára a páncélosok alkalmazásáról.² Mivel a békeszerződés tiltotta a vezérkar megalakítását, azt a Honvédelmi Minisztérium VI. Csoportfőnöksége megnevezéssel, rejtve működtették. A szervezet magában foglalta mindazon osztályokat, melyek a hadsereg kialakításához és működtetéséhez szükségesek voltak. A szervezeti lehetőségekkel foglalkozó szakemberek folyamatosan figyelemmel kísérték a hadseregszervezésben és fejlesztésben élen járó országokat (Franciaország, Német-

² Kiss Gábor Ferenc: Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai 1938–1941. PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2012. 22.

ország). Feldolgozták az elért eredményeiket és igyekeztek ezeket felhasználni a magyar haderő egyes szervezeti elemeinek, alegységeinek és egységeinek kialakításánál és a felderítőcsapatok szervezésénél is.³ Mivel a KEB⁴ ellenőrzései miatt lehetetlen volt a korszerű hadviselés gyakorlatban történő kipróbálása, a figyelem a más államok tapasztalatainak értékelésére és lehetséges átvételére korlátozódott. Ebben rendkívül fontos szerepet töltött be az 1931-től megjelenő folyóirat, a Magyar Katonai Szemle.⁵ A lap, valamint a magyar parancsnoki állomány egyaránt kiemelt figyelmet szentelt a hadviselés elveinek magyar megfeleltetéséről szóló nézeteinek ismertetésére, valamint a külföldön megjelent új, korszerű nézetek megjelentetésére.

A harmincas években egyre több külföldi cikk fordítása jelent meg a Magyar Katonai Szemle-ben a páncélos csapatok és a motorizált erők alkalmazásáról, a különböző országokban jelenlévő irányelvekről és elgondolásairól.⁶ Mindezek hatására került előtérbe az az elgondolás, hogy a gyorsan mozgó csapatok hadszervezetébe, hasonló mozgékony-sággal rendelkező felderítő erőket kell felállítani. Csakhogy egy példát említsek, Bernola Károly százados a Magyar Katonai Szemle 1933. júniusi számában megjelent tanulmányában a harckocsit és szerepkörét egyértelműen támadó fegyverként definiálta. Szerinte a harckocsik alkalmazásának I. világháborús tapasztalatai alapján az alábbi következtetések vonhatóak le:⁷

1. az eszközök alacsony menet- és végsebességük (2–9 km/h) és technikai megbízhatatlanságuk miatt alkalmatlanok a meglepetésszerű támadás végrehajtására;
2. az eszközök alkalmazásával kapcsolatos, azokra jellemző bevetési, vezetési óvatosság, mivel az egyes harctéri parancsnokok nem mertek kockázatot vállalni, többek között az eszközök technikai kiforratlansága miatt;
3. a harckocsi önálló alkalmazásra és feladatvégrehajtásra alkalmatlan, a jármű kizárólag megerősített állások elleni támadás céljára használható.

³ Horváth Csaba: A felderítő-zászlóalj megjelenése a m. kir. honvédség hadrendjében, Honvédségi Szemle (1995), 1. szám 93.

⁴ Katonai Ellenőrző Bizottság

Somkutas Róbert: A Magyar Királyi Honvédség páncélozott eszközökkel felszerelt felderítő csapatai I. rész. Haditechnika, L. évfolyam, (2016) 1. szám, 55.

Somkutas Róbert: A Magyar Királyi Honvédség páncélozott eszközökkel felszerelt felderítő csapatai I. rész. Haditechnika, L. évfolyam, (2016) 1. szám, 56.

⁷ Harka Ödön: Az Ansaldo kisharckocsi, Hadtudományi Szemle 14. évfolyam, (2021) 2. szám 17–28.

Az 1930-as évekre azonban jelentős fejlődésen mentek keresztül a harckocsik, így joggal lehetett megállapítani: az első világháborúban a fő feladatuk még a mozgás előidézése volt (a védelmi vonalak áttörésével), de a későbbi harcászati helyzetekben ez a szerepkör megváltozott, és a harckocsik jelentősége a mozgás fenntartásában állt. Nagy Vilmos szkv. vezérezredes⁸ honvédelmi miniszter, 1936-ban kifejtette a gyorscsapatok alkalmazásáról és szerepéről vallott elképzeléseit, és „egyben meghatározta a fejlesztés irányát is...(teljesen gépesített magasabbegységek felállítására)...a szükséges feltételek hiányában aligha kerülhetett sor...csak legfeljebb vegyes felépítésű gépkocsizó, lovas...dandárok felállítását tartotta lehetségesnek a magyar viszonyok között, s ezek szervezésére tett javaslatot”.⁹

Végül a leghelyesebb, vagyis az idő és a háború által igazolt következtetéseket a német teoretikusok vonták le, és a magyar hadvezetés is ezekhez a német elképzelésekhez¹⁰ hasonló következtetésre jutott, miszerint a páncélos és gépesített alakulatokat a hadműveleti feladatok önálló végrehajtására is alkalmas magasabbegységekbe kell szervezni. Ezen német koncepció alapján a főerőknek a harckocsi csapatokat tekintették, melyek lendületes támadással képesek áttörni az ellenség védelmét, és biztosítják a többi gyorsan mozgó alakulat előretörését.¹¹ A harckocsizó egységeken kívül gépkocsizó lövész, gépvontatású (később önjáró) tüzér, utász (műszaki) és más támogató és kiszolgáló csapatokból állnak a páncélos magasabbegységek, amelyek kezdetben teherautókon, később lánctalpas és páncélozott járműveiken¹² bárhová követhetik a harckocsikat. Gyorsaságnak, terepjáró képességnek, páncélvédelemnek és nagy tüzerőnek kellett jellemeznie ezeket a csapattesteket.¹³ Ugyanakkor a magyar vezetés nem követte el azt a hibát, amelyet a németek, de más európai országok is elkövettek.¹⁴ Nevezetesen, hogy a páncélos és gépesített csapatok fejleszt-

⁸ Szolgálaton kívüli vezérezredes

⁹ Dombrády Lóránd – Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség 1919-1945. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987. 102.

Kiss Gábor Ferenc: Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai 1938–1941. PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2012. 21.

Kiss Gábor Ferenc: „Lovon, gyalog, autón, biciklin, vasúton...” A Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai. Belvedere Kiadó, Szeged, 2012. 19.

¹² Ezek először 1940-ben jelennek meg a német páncéloshadosztályok állományában.

¹³ Bonhardt Attila: A m.kir. honvédség harckocsizó egyégei. in.: Háború, hadsereg, összeomlás. Markó György (szerk.), Zrínyi Katonai Kiadó Budapest, 2005. 137.

¹⁴ Fröhlich Dávid: Huszárok, előre! Püldo Kiadó, Budapest, 2013, 63.

tése útján realizálódó haderő-modernizálás során a különböző országok haderői felszámolták a lovassági magasabbegységeik jelentékeny részét, mely abból a téves következtetésből eredt, amelyet a németek villámháborús sikere is megerősített szerintük, miszerint a lovasság ebben a háborúban már nem játszhat jelentős szerepet.¹⁵ Ez a következtetés tévesnek bizonyult, mivel a háború során bebizonyosodott, hogy a lovasság számos esetben nélkülözhetetlen fegyvernem.¹⁶ Azonban fontos hangsúlyozni, hogy a fent említett elhibázott fegyverkezési stratégiát a magyar hadvezetés leginkább a páncélozott járműállomány elégtelen mennyisége miatt nem tudta bevezetni. A magyar honvédség jobb híján a sereglovasságra támaszkodott, mivel képtelen volt páncélos/gépkocsizó seregtesteket felállítani. A harmincas évek közepén ennek ellenére még éppen ellenkező tendencia volt megfigyelhető a németeknél, ők éppen a harmincas években állították fel lovashadosztályaikat, amelyek egy-egy páncélososztályt is hadrendjükben tudhattak. Ez is megerősítette a magyar hadvezetést arról, hogy célszerű a lovasság gépesített és páncélos egységekkel együtt való szervezése.¹⁷ A második világháború későbbi hadszíntereinek földrajzi viszonyait figyelembe véve is azt mondhatjuk, hogy a lovasság adott esetben fontos szerepet tudott játszani a magyar honvédség hadműveleteiben, a mozgékony sereglovasság együttműködése a harckocsikkal rendkívül hatékony tudott lenni,¹⁸ mivel a lovasság ki tudta tölteni azt a rést, amelyet a páncélos csapatok és az előre haladó gyalogság menetsebesség-különbsége okozott, és amely oly sokszor okozott problémát a második világháborúban.¹⁹ Az angol és az amerikai hadiiparon kívül egy ország hadiipara sem volt képes arra, hogy a gyalogságát teljesen motorizálja és gépesítse, pláne nem Magyarország. A páncélos csapatokat így kiválóan ki tudta egészíteni a lovasság, amely lépést tudott tartani a harckocsikkal. A lovassági szervezetek felszámolása nem erősítette volna a honvédséget. A magyar páncélos erők szervezése és fejlesztése sohasem ment a lovasság rovására, sőt, sokszor éppen a lovassági alakulatok megerősítése volt fontos szempont, és erre soha nem sajnált a hadvezetés akár zászlóaljnyi harckocsierőt betagozni a lovassági alakulatok hadrendjébe. (Mindezt annak ellenére, hogy később az 1. lovashadosztály szervezete és harctéri működése lesz jó példa arra, hogy a szervezetszerű lovas harckocsi és felderítő-zászlóalj nem adott megfelelő tűz- és lököert a

¹⁵ Fröhilch D.: Huszárok, előre! i.m. 63.

¹⁶ Fröhilch D.: Huszárok, előre! i.m. 62.

¹⁷ Fröhilch D.: Huszárok, előre! i.m. 61.

¹⁸ Ez a gyorsadtest 1941-es hadműveletei során valósult meg először.

¹⁹ Fröhilch D.: Huszárok, előre! i.m. 60.

mérete és a fegyverzete miatt a huszároknak.) A manőverező erők szervezése területén 1940-42 között a fő terület (kényszerűségből) a lovas-gépesített magasabbegységek voltak, ugyanakkor az elvi célok 1940-től a páncélos csapatok kiépítése, a páncéltörő képesség fokozása, a légvédelem és a légierő kiépítése, valamint a gyaloghadosztályok 3 gyalogezerredé váló átszervezése volt. Ezek akkor mérsékelten sikerültek. 1941-től kezdtek szervezni tisztán páncélos és lovas (gépesített)²⁰ magasabbegységeket is. A tárgyalt korszak végén tevékenykedő gyorshadtest, bár a magyar páncélos erők szinte teljes vertikumát tartalmazta, mindvégig sokkal inkább lovassági jellegű alakulat volt, amelyet jól jellemez, hogy a hadtest parancsnoka egyúttal a lovas alakulatok fegyvernemi eljárója volt.²¹

1932-ben a tervezetten felállítandó harckocsi zászlóaljakat kis- és könnyűharckocsi-századokból kívánták felállítani. A harctéren történő áttörést a forgótoronyba épített, ágyúval felszerelt könnyűharckocsik feladatának tekintették, míg a kisharckocsik feladata harcfelderítés, biztosítás, összeköttetés és üldözés lett volna.²² Amint lehetősége nyílt rá az 1930-as években, a magyar hadvezetés ezen alapelvek mentén kezdte el szervezni a páncélos és gyorscsapatokat, és állította fel 1932-ben a gépkocsizó csoportot, hogy egy jövőbeni páncélos magasabbegység magja legyen.²³ Ugyanakkor tisztában voltak vele, hogy még a beszerzendő új harckocsikkal sem fogják tudni megvalósítani ezt a koncepciót, a magyar harckocsiállomány a korszakban sem minőségileg, sem mennyiségileg nem állt készen arra, hogy az önálló páncélos hadviselés követelményeinek eleget tegyen, és azt megvalósítsa. A hadsereg akkori helyzetét figyelembe véve a katonai vezetés számára axióma volt, hogy a felkészületlenség és a kialakulatlan szövetségi rendszerek miatt kerülni kell minden olyan helyzetet, mely az országot háborúba sodorhatja.²⁴

Mivel a háborúra készülő Európában nem volt lehetőség harckocsik beszerzésére, továbbá, hogy a külföldi szállításoktól függetlenítse magát Magyarország, a hadvezetés hazai gyártású harckocsikkal kívánta

²⁰ Ez végül az 1. lovashadosztály bizonyos gépesített/páncélos alegységekkel történő felszerelése

²¹ Ravasz István (szerk): Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Petit Real kiadó, Budapest, 1997. 265.

²² Géppuskás kisharckocsikról van szó

²³ Bonhardt Attila-Pánczél Mátyás-Végh Ferenc-Szekeres József-Hattyár István-Sári Szabolcs: A magyar páncélos alakulatok története. Harckocsik, páncélosok a magyar haderőben. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015, 54.

²⁴ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete. II. kötet. Zrínyi K. Budapest, 1985. 285

felszerelni csapatai. Ugyanakkor a gép-és harcjárműgyártás alacsony volumene a harmincas években nem tette lehetővé páncélos magasabbegységek felállítását, így a harckocsik betagozása a hadszervezetbe sokkal inkább a francia elgondolások alapján történt meg, holott a hadvezetés a német filozófiát tekintette helyesnek és irányadónak. Ám ez a harmincas évek végére kissé megrendült, mert a spanyol polgárháború negatív tapasztalatai elbizonytalanították a szakemberek egy részét. A német elgondolások helyességét a lengyel hadjárat sikere igazolta, ez a magyar hadvezetés számára is kijelölte az irányt. Azonban a fent említett okok miatt a magyar harckocsikat a csapatok között szétszítva, azok támogatására és alárendeltégébe szervezték, és nem állítottak fel külön páncélos magasabbegységeket. Látni fogjuk majd, hogy a gyorsadtest kötelékében tevékenykedő páncélos egységek mindig a gépkocsizó és lovasdandárok alárendeltségében tevékenykedtek.²⁵ A páncéloskötelékek hiányát az erős agrárium kedvező lötenyésztesi adottságaira támaszkodva a lovasdandárok páncélozott elemekkel való megerősítésével, majd a gépkocsizó dandárok létrehozása útján a lovas-gépesített magasabbegységek felállításával próbálták ellensúlyozni (elvieken).²⁶ A korszerű, manőverező harc megvívását és az új hadviselési irányelveknek való megfelelést a honvédség vezetése a gyorscsapatok, bennük a gépkocsizó és lovassági dandárok kerékpáros és páncélos alegységekkel való ellátásával kívánták megoldani. Az első ilyen az ún. „Huba-hadrendben” felállított, a gyorscsapatokat közös alárendeltségbe szervező magasabbegység - mely egyesítette a lovas és gépkocsizó dandárokat - az I. gyorsadtest volt, amelyről a későbbiekben sok szó esik még.

A trianoni korlátozások, az anyagi lehetőségek szűkössége és a hadiipar gyengesége következtében az 1920–30-as években csak a gondolat volt szabad. Megállapítható a már általam említett tanulmányokból, hogy a magyar katonai teoretikusokat az 1930-as években komolyan foglalkoztatták a harckocsik alkalmazásának mind elméleti, mind gyakorlati kérdései és az azokra adható lehető legjobb megoldások kidolgozása.²⁷ A trianoni békediktátum rendelkezései és a magyar gazdaság korlátozott anyagi lehetőségei²⁸ miatt a magyar kormány csak

²⁵ Fröhlich D.: Huszárok, előre! i.m. 60.

²⁶ Főleg a szovjet, román, olasz és a lengyel példákhoz hasonlóan.

²⁷ Harka Ödön: Az Ansaldo kisharckocsi, Hadtudományi Szemle, 14. évfolyam (2021) 2. szám 18-19.

²⁸ Trianon után a Nagy Gazdasági Világválság is súlyos károkat okozott a magyar gazdaságnak.

az 1920-as évek végén indíthatta el a magyar honvédség ezirányú fejlesztését, természetesen még csak korlátozott keretek között.²⁹ A harckocsi fegyvernem jövőbeni szerepét és várható alkalmazását illetően a már említett Bernola Károly a Harckocsi-feladatok és a Kisharckocsik alkalmazása című cikkeiben már 1933-ban kialakított egyfajta álláspontot, amelyet többek között Móricz Béla és Berky István tovább finomítottak és módosítottak az 1930-as évek második felére. Nagyjából akkorra, amikor 1935-ben lehetőség nyílt a honvédség számára hadrendbe állítania az első (kis) harckocsiját, az Ansaldot, és elkezdje megszerezni a fegyvernem alkalmazásával kapcsolatos gyakorlati tapasztalatokat.

A cél egy olyan haderő létrehozása volt, mely egy új, támadó hadászati elvek megvalósítására volt alkalmas - még Magyarország rendkívül korlátozott lehetőségeivel együtt is -, és megfelelő ütőerővel kellett rendelkeznie, főleg a szomszédos országokkal szemben. A honvédség vezetése és a magyar politikai vezetés felfogása szerint a Magyar Királyi Honvédségnek készen kellett állnia arra, hogy a politika, valamint a nemzetközi folyamatok által kialakuló, adandó alkalomkor gyors és határozott csapást mérhessen a Kisantant országaira, megvalósítva a békediktátum által elcsatolt területek lehetőség szerint minél nagyobb arányban történő visszaszerzését. Fontos hangsúlyozni, hogy ez távlati cél volt, a honvédség vezetése pontosan tisztában volt azzal, hogy a honvédség abban az állapotában képtelen bármilyen csapást mérni a kisantant országok egyikére is, ezért mindig a békés, tárgyalásos megoldást szorgalmazták.

1.2. Kitekintés az 1932-1936 közötti időszakra

A téma előzményét 1932-től érdemes a legkorábbi felvezetni, mivel ez év október 1-jével életbe lépett hadrendben jelentek meg először a páncélozott harcjárművek a honvédség kötelékében. Ugyanakkor ejtenem kell néhány szót a Magyar Királyi Államrendőrség Központi Újonciskolájáról, röviden a Rendőr Újonciskoláról³⁰ is, mivel kulcsszerepe volt a későbbi magyar páncélos haderőnem megszervezésében, elsősorban az itt rejtve folytatott tisztképzés és a szakképzett műszaki legénység kiképzése révén. Továbbá feladata volt a páncéljárművek katonai alkalmazásának kidolgozása és a további fejlesztések előkészítése, te-

²⁹ Miután az I. világháborúban győztes hatalmak képviselőiből álló Katonai Ellenőrző Bizottság beszüntette a tevékenységét, de a korlátozások jó része így is érvényben maradt.

³⁰ Továbbiakban: RÚISK

hát azt is mondhatjuk, hogy ebből fejlődött ki a magyar páncélos fegyvernem. 1924-ben alakult meg a honvédség irányítása alatt, ekkor 70 tiszt és 800 főnyi legénység alkotta az állományát. Az iskolaparancsnokságnak közvetlenül alá volt rendelve egy páncélgépkocsi alosztály, mely, mint törvényes rendőrségi páncélgépkocsi-osztág létezhetett, s kezdetben ebbe osztották be a beszerzendő páncélgépkocsikat.

Az 1932-es hadrend bevezetése mindössze azt jelentette, hogy egy gépkocsizó csoportot hoztak létre, melyet egy később felállítandó harckocsiseregtest magjának tekintettek. Alárendeltségébe tartozott egy gépkocsizó puskás század, egy motorkerékpáros szakasz, egy könnyűharckocsi-század, egy páncélgépkocsi-század és két gépvontatású tüzérűteg (11 könnyű- és 5 kisharckocsival, illetve a páncélgépkocsi-században 7 harcjárművel. Ez a hadrend azonban csak papíron létezett, hiszen ekkor még a honvédség értékelhető színvonalú könnyűharckocsival, illetve páncélozott járművekkel nem rendelkezett. Mindössze öt Fiat 3000B³¹, hat Lk II könnyűharckocsi és két Carden Lloyd kisharckocsi állt ekkor rendelkezésre, melyeket a jó magyar-olasz kapcsolatok miatt sikerült beszerezni - a trianoni korlátozások miatt ez volt az a mondhatjuk maximális mennyiség, melyet a honvédség 1935-ig be tudott szerezni. Az Lk II német harckocsik máig tisztázatlan körülmények között jutottak Magyarországra még 1920-ban, a Fiat 3000B könnyűharckocsik pedig szétszedett állapotban, mezőgazdasági gépalkatrészként eladva érkeztek Magyarországra.³² Ezeken kívül 7 erősen elhasznált Vickers páncélgépkocsival rendelkezett még a honvédség. Az alakulatok teljes feltöltése ekkor még lehetetlen volt, mivel nem volt a piacon olyan harckocsi, amely megfelelt volna a magyar követelményeknek, főleg, mivel az Antant hatalmak és Trianon miatt értelemszerűen nem szerezhettünk be semmilyen nehézfegyvert a nyugati országokból. Egyedül az olasz Ansaldo kisharckocsi volt az, amely egyszerre vált elérhetővé, és egyszerre elégítette ki a magyar hadvezetés kisharckocsikra vonatkozó igényeit, miután a szintén olasz Carden Lloyd nem felelt meg a magyar hadvezetésnek. Igaz, az Ansaldo csak 1935 decemberétől kezdtek beérkezni folyamatosan Magyarországra, miután az olasz politikai vezetés 1933-ban lehetővé tette, hogy az Olasz-Magyar Fegyverzeti Bizottság tárgyalásainak eredményeként az olaszok a magyar katonai vezetőknek bemutassák a CV-33³³ típusjelű FIAT Ansaldo kisharckocsit. Ez megnyerte a magyar küldöttek tetszését, és megfelelt a magyar hadvezetés kisharckocsival szemben

³¹ Az első világháborús Renault FT harckocsik olasz változata.

³² Mujzer Péter: A magyar páncélos fegyvernem kezdetei I. rész. Haditechnika, L. évfolyam (2016) 1. szám, 3.

³³ Carro Veloce, magyarul „gyors jármű”

támasztott harcászati és alkalmazási követelményeinek. A kisharckocsik feladatait Móricz Béla főhadnagy a Kisharckocsik alkalmazása című tanulmányában az alábbiak szerint határozta meg:³⁴

1. Menetek alatt és előnyomulás során a menetoszlopok távközeiben menetelnek vagy a gyalogságot követik ún. „ugrásokkal”. Ezen tevékenységük folytatása során elláthatnak biztosító feladatokat, az elővédhez is beoszthatók, azonban egészen elől, a rossz megfigyelőképességük miatt nem alkalmazhatóak.
2. Harcfelderítés során a kezdeti ellenállás letörésében, a mélységi eredmény biztosításában is szerepet kaphatnak, bizonyos menetvonalak, irányok, tereppontok ellenőrzésének az eszközei is lehetnek.
3. Biztosítási feladatok végrehajtásában is részt vehetnek, azonban csak mozgófeladatokra alkalmazhatóak. Alkalmasak különösképpen a gyors- és gyalogsági csapatok széles kiterjedésű küzdelme során a csapatok közötti hézagok biztosítására.³⁵
4. Feladatuk lehet továbbá az összeköttetés biztosítása veszélyes, ellenséges tűzzel fedett területeken, ahol a csapatrészek között nagyobb távolság áll fenn, és fontos a gyorsaság.
5. A kisharckocsik a támadások végrehajtása során is szerephez juthatnak, elsősorban a gyorscsapatok vagy széles sávban működő egységek mellett. Fontos kiemelni, hogy beásott, megszervezett védelmű ellenséges csapatokkal szemben, arcban nem alkalmazhatóak, ezzel szemben a többi fegyvernemmel szoros együttműködésben átkarolásra, szárnyak felgöngyölítésére megfelelőek lehetnek. A támadási céljaik pontosan megadott részlet-célok lehetnek, például egyes tűzgépek kiiktatása. Mélységi ellenállás leverésére nem alkalmasak. Az alkalmazásuk szakaszonként, esetleg századerejű kötelékben valósulhat meg.
6. A kisharckocsik védelemben mozgó tartalékként, az ellentámadást végrehajtó csapatok megerősítése céljából alkalmazhatóak, tehát védekezés során is csak támadó feladatokat láthatnak el.

³⁴ Móricz Béla: Kisharckocsik alkalmazása. Magyar Katonai Szemle (MKSZ), VII. évfolyam (1937) 4. szám 39.

³⁵ Harka Ödön: A Magyar Királyi Honvédség gyorsan mozgó csapatainak alkalmazási elvei és gyakorlata. PhD értekezés. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021. 266. p. 76.

7. A demoralizált, szétvert ellenfél üldözése során is szerephez juthatnak a kisharckocsik, önállóan üldözőjárórként vagy a gyorscsapatok mellé beosztva. Alapvető cél ezen feladattípus teljesítése során az ellenséges utóvédek megkapaszkodásának megakadályozása, illetve ezen csapatokon áttörve a visszavonuló csapatokon történő rajtaütések kivitelezése.
8. Esetleges visszavonulás esetén a kisharckocsik feladata - más utóvéd csapatokkal közösen bevetve - az utóvédek támogatása és a visszavonulás fedezése, adott esetben lesállítások kiépítésével.

Szintén Bernola Károly, a Kisharckocsik alkalmazása című tanulmányában a fent említett Carden Lloyd-típusú, brit fejlesztésű kisharckocsi lehetséges alkalmazási körét vette górcső alá. Szerinte alkalmazásukat tekintve a kisharckocsik szerepe nem keverhető össze a páncélgépkocsi szerepével, mivel a kisharckocsik egyik fő tulajdonsága a terepállóság és mozgékonyság, a páncélgépkocsiké pedig sokkal inkább a gyorsaság. Az akár nehezebb terepen való mozgékonytságot elsősorban maga a harci cselekmény követeli meg, ezzel szemben pedig a felderítő feladatok ellátása során inkább a nagy sebesség élvez elsődleges prioritást. A magyar szakemberek szerint az Ansaldo ezeknek az alapelveknek abszolút megfelelt, szerintük a maga kategóriájában olyan színvonalat képvisel, hogy előnyös technikai tulajdonságai miatt 4-5 éven belül világviszonylatban sem fogja felülmúlni semmi.³⁶ 1934 júniusában megérkezett Magyarországra az első CV-33 típusú Ansaldo, amely még az olaszok által használt Breda géppuskával volt felszerelve. A mintakocsival végzett próbák és ellenőrzések után e típusból 150 darabot rendelt a honvédség. A megrendelt harckocsik 1935 szeptembere és 1936 decembere között megérkeztek. Az Ansaldo kisharckocsit 35 M Ansaldo típusjelzéssel rendszeresítették. Ez a típus lett a Magyar Királyi Honvédség első rendszeresített harckocsija. 1936 végéig megérkezett a teljes megrendelt mennyiség. Hajmáskéren 96 db, Örkénytáborban 54 db harckocsit tároltak. A páncélos csapatok kiépítésével párhuzamosan a honvédség egészének a reformja is megkezdődött, a hadkiegészítési rendszert is megváltoztatták. 1931-től kezdték meg a zsoldoshadsereg leépítését, 1932-ben újra bevezették az általános hadkötelezettséget.³⁷

³⁶ Bonhardt A.: A magyar páncélos alakulatok története. i.m. 55.

³⁷ Andaházi Szeghy Viktor: Trianontól Bledig: a magyar királyi honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között. Hadtudomány, XXIX évfolyam (2019) 3. szám, 22.

1935. október 1-vel további változások történtek a haderő szervezésében. A 21 dandárosra tervezett hadrendet úgy kívánta meg elérni a honvédség, hogy a mozgósításkor ún. „ikreződéssel” töltötte fel tervezett hadrendjét. Az 1930-as években a békehadrendben vegyesdandáronként 3 - 3, azaz 21 ezred, valamint 3 - 3, azaz 21 tüzérosztály szerepelt. Az elképzelés szerint mozgósításkor ezek számának „ikreződés” útján kellett volna megkétszereződnie.

Az 1935. szeptemberi magyar világhíradó - tehát még az Ansaldok megérkezése előtt - tudósított a kormányzó jelenlétében a Vértesben megtartott hadgyakorlatról, ahol a honvédség a még fentebb részletezett szedett-vedett járműállományával gyakorlatozott. Ezt a gyakorlatot megtekintette a német, az olasz és az osztrák hadsereg vezérkarfőnöke, valamint egy lengyel katonai misszió is. A híradó felvételein a gépesített csapatok megjelenítéseként az országúton egy harckocsi, atrapp majd egy 29 M Crossley páncélgépkocsi és később egy Fiat 2F páncélgépkocsi-utánszert „porzott el” nagy sebességgel a kamera előtt. Ez is mutatta, hogy habár nem rendelkezett a honvédség igazi, hadrafogható páncélozott járművel, de a felkészítés folyamatos volt.

2. A nyílt fegyverkezés indulása

2.1. Az átmeneti időszak: 1936-1938

A 150 darabos Ansaldo harckocsivásárlás a szervezési rendelkezésekben is éreztette a hatását. Megszüntették a honvéd gépkocsizó csoport hadrendjében az egyébként is csak papíron létező könnyűharckocsi- és páncélgépkocsi-századot. Ezek helyett két kisharckocsi-századot szerveztek meg, 20-20 harckocsival. A honvéd páncéljárműves osztály állományába tartozott még egy három járműből álló páncélgépkocsi szakasz is.³⁸

Óriási problémát jelentett az Ansaldok átvételének és hadrendbe állításának idején a fő áttörő harckocsik hiánya és beszerzése, melyeknek a magyar páncélos fegyvernem gerincét kellett volna képezniük. Mint azt fentebb említettem, a magyar hadvezetés által magáévá tett nézet szerint egy olyan harckocsira volt szükség, mely egyrészt a gyalogság kíséretét mozgó tüzérségként el tudja látni, másrészt hatékonyan lehet alkalmazni az ellenség harcászati megkerülésére. Ennek a

³⁸ Bonhardt A: A magyar páncélos alakulatok története. i.m.

koncepciónak a megvalósítására tett kísérlet volt a V-3 és a V-4 típusjelű harckocsik kifejlesztése, melyek a 30-as évek második felében jutottak el a csapatpróbáig. A magyar harckocsit nem ismertetem, mert meghaladná e munka kereteit. 1936-ban megkezdték további 7 további kisharckocsi-század szervezését. Ezeket a M. Kir. Honvédség 7. vegyes dandárához osztották be, gépjárműszázad fedőnév alatt. A 7 századot azonban kiképzési és leplezési okok miatt gyakorlatban nem tudták felállítani, a harckocsikat Hajmáskéren és Örkénytáborban vonták össze. Itt a honvéd gépkocsizó csoport, illetve a RÚISK³⁹ páncélgépjárműves osztály irányításával egy 10, illetve egy 5 harckocsiból álló kiképzőegységet hoztak létre a később felállítani tervezett harckocsizó alakulatok személyzetének kiképzésére. Bár az Ansaldok megérkezésével ugrásszerű mennyiségi változás állott be a magyar csapatok felszereltségében, még mindig nem állt rendelkezésre egy jó terepjáró képességgel rendelkező, egyszerre megfelelő védettséggel és fegyverzettel ellátott páncélgépkocsi-típus, amelyre a magyar hadvezetés már az 1920-as évek végén jelezte az igényét. Ugyancsak nem állt rendelkezésre, mint már említettem, az a 8-10 tonnás, forgótornyában egy, legalább 40 mm-es ágyúval és géppuskával felfegyverzett könnyűharckocsi, amely az elképzelések szerint a magyar harckocsizó fegyvernem gerincét képezte volna.⁴⁰

A megrendelt és megérkezett 150 Ansaldoból felállított 7 századot a vegyesdandárok állományába sorolták gépjárműszázad elnevezéssel, azonban ez is csak papíron történt meg, mivel nem állították fel teljesen leplezési és kiképzési okok miatt; a SZKEB még ekkor is ellenőrzést gyakorolt a honvédség felett, még ha 1927-től ez már csak alkalmi ellenőrzést is jelentett.⁴¹ Az Ansaldokat tehát Örkénytáborban és Hajmáskéren vonták össze. Előbbi helyen 54, utóbbin 96 harckocsit helyeztek el. A vegyes dandárok állományába ezen kívül még 2 gyalogezred, 1 tüzérosztály, 1 lovasszázad, 1 kerékpáros zászlóalj, 1 híradószázad és 1 autós-osztag tartozott. Nagy hatással volt a magyar politikai és katonai vezetésre, és egyúttal segítette a honvédség fejlesztését, hogy Németország 1935-36 során egyoldalúan felmondta a Versailles-i békét az általános hadkötelezettség bevezetésével és a Ruhr-vidék megszállásával, ezáltal alapjaiban változtatták meg a nemzetközi nagyhatalmi viszonyokat; ez Magyarország előtt is új távlatokat nyitott meg.

³⁹ Rendőr Újonciskola rövidítése.

⁴⁰ Bonhardt A.: A magyar páncélos alakulatok története. i.m. 57

⁴¹ Andaházi Szeghy Viktor Trianontól Bledig: a magyar királyi honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között, Hadtudomány XXIX. évfolyam (2019)3.szám 19.

A Magyar Királyi Honvédség összereje az 1937. október 1-i békehadrendben az alábbiak szerint alakult:

- gyalogság: 42 gyalogzászlóalj, 21 határőrzászlóalj, 7 vadászászlóalj, 7 gránátos század;
- gyorscsapatok: 7 kerékpáros zászlóalj, 1 gépkocsizó zászlóalj, 31 lovasszázad; 10 kisharckocsi-, ill. páncélvonat-század;
- tábori tüzérség: 7 tüzér mérőszázad, 71 fogatolt könnyű üteg, 2 gépvontatású könnyű üteg, 8 fogatolt közepes üteg, 10 gépvontatású közepes üteg, 1 gépvontatású nehéz üteg;
- légvédelmi tüzérség: 10 légvédelmi ágyús üteg, 11 légvédelmi gépágyús üteg, 1 légvédelmi gépágyús szakasz;
- légierő: 25 repülőszázad;
- folyamőrség: 6 őrnaszád, 6 páncélos motorcsónak, 3 aknarakó hajó, 21 motorcsónak;
- harctámogató és biztosító alakulatok: 15 utászszázad, 7 gázvédelmi század, 4 vasútépítő század, 2 hidászszázad, 1 villamos és fényszóró iskola, 17 híradószázad, 7 fogatolt vonatoszlop, 7 gépkocsizó vonatoszlop.

1936 és 1938 között a létszám 72 300 főről 85 200-ra emelkedett. 1938-ban öt év alatt megvalósítandó, 1 milliárdos hadseregfejlesztési programot készítettek.

2.2. A győri program és lehetőségei

A honvédség fejlesztésére szánt, végül 1 milliárd pengős beruházási programot 1938. március 5-én jelentette be Darányi Kálmán akkori miniszterelnök Győrben. A magyar parlament ezt a nagyszabású programot, nem minden probléma nélkül ugyan, de elfogadta. A gyakorlati megvalósítás szintjén ez azt jelentette konkrétan, hogy az egyszeri vagyoni teljes összegéből 600 millió pengőt közvetlenül a honvédség fejlesztésére, a fennmaradó 400 millió pengőt pedig kölcsön kibocsátása útján a hadiiparra és az azzal kapcsolatos beruházásokra fordítottak. Az öt éves fegyverkezési program végrehajtását a vezérkar három ütemben tervezte végrehajtani a Huba hadrend keretében.⁴²

Először is az első fázisban egy 107 000 fős békelétszámú, sorozott hadsereget terveztek felállítani a korábbi zsoldos katonaság helyett.

⁴² Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete i.m.292

Mozgósítás esetén ez a létszám egy három hadseregből álló erővé lett volna bővíthető. A fejlesztés első ütemében a határbiztosító erők kiépítésének befejezését, a vegyes dandárok hadtestté szervezését, a gyorscsapatok felállításának megkezdését, a tüzérség és a légierő létszámának növelését tervezték.⁴³ A páncélos csapatok és a légierő teljes kiépítését a második fázis keretein belül tervezték végrehajtani. A harmadik ütemben pedig a gyalog hadosztályok meglévő két gyalogezredes⁴⁴ szervezetét akarták még egy gyalogezreddel bővíteni, vagyis három ezredből álló gyaloghadosztályokat felállítani.

A győri programot az 5 éves periódus helyett 2 év alatt tervezték befejezni. A magyar állam a második bécsi döntésig 1,5 milliárd pengőt költött el a honvédség fejlesztésre, ez az összeg év végig további kb. 200 millió pengővel nőtt.⁴⁵ Tehát az eredetileg tervezett költségvetésnél jóval nagyobb lett a hadseregre fordított végső összeg.⁴⁶ Ennek ellenére a kitűzött célok nem, vagy csak részben valósultak meg. Főleg azért, mert a program keretein belül eredetileg 1,5 milliárd pengőt terveztek közvetlenül a hadsereg fejlesztésére fordítani, ám ez végül 600 millióra olvadt, mire átment a törvény, ehhez képest lett 1,5 milliárd, de csak a fent említett kétéves periódus alatt. Más lett volna a helyzet, ha eleve a tervezett összeggel indul a győri program. Ennek a legfőbb oka az volt, hogy ez a biztosítandó forrás egy egyszeri vagyonadóból jött létre, és a főnemesség, valamint a mágnások - akiket elsősorban érintett ez az adó - sokallották az 1500 millió pengőt.⁴⁷ Az európai háború miatt külföldi fegyverbeszerzések nem valósultak meg: részben azért, mert Németország semmilyen szinten nem volt hajlandó korszerű haditechnikái licen-ceinek eladására, más forrásokból pedig a jó színvonalú és korszerű technikai paraméterekkel rendelkező eszközöket lehetetlen volt vásárolni egyszerűen azért, mert ilyenek nem voltak. A magyar hadiipar sem volt képes korszerű fegyverzettel ellátni a felduzzasztott haderőt, különösen a légierő és a gyorsfegyvernem fejlesztése szenvedett hátrányt.⁴⁸ A győri program ellenére a hadsereg nem rendelkezett olyan pénzügyi lehetőségekkel, hogy egy teljesen motorizált hadtestet ki tudjon állítani,

⁴³ Dr. Mujzer Péter A magyar páncélos fegyvernem szervezeti és fegyverzeti fejlesztése 1938–1942 I. Haditechnika L. évfolyam, 2. szám 2.

⁴⁴ Magyar terminológiában a két gyalogezredből álló hadosztály a könnyűhadosztály.

⁴⁵ Magyar hadiipar: 143

⁴⁶ Mujzer Péter A magyar páncélos fegyvernem szervezeti és fegyverzeti fejlesztése 1938–1942 I. Haditechnika L. évfolyam, 2. szám 2.

⁴⁷ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete i.m. 293

⁴⁸ Magyar hadiipar története 142

a gépesített magasabbegységekről már nem is beszélve.⁴⁹ 1940-ben a két lovas és két gépkocsizó dandárt egy önálló hadtestbe, az I. gyors-hadtestbe vonták össze, ezt később részletezni fogom. A gyors-hadtest és az alárendelt dandárjai is különböző menetsebességű, terepjáró képességű alakulatokból álltak. A hivatalos elképzelés szerint a különböző menetsebességű és terepjáró képességű, eltérő mértékben gépesített alakulatok egy kötelékben való alkalmazása nagyobb manőverezési lehetőséget biztosított volna a hadvezetésnek, a különböző alakulatokat pedig az adott terepviszonyok függvényében kívánták alkalmazni. A gyakorlat nem igazolta vissza ezt az elméleti elgondolást: bár a Szovjetunió ukrainai területein előfordult, hogy ki tudták ezt használni, alapvetően megnehezítette a tervezést, a csapatok vezetését, harcbavetését és a logisztikai ellátást.⁵⁰

Mindezek ellenére 1938-ra Magyarország javuló gazdasági helyzete és a fegyverkezési egyenjogúsításával kapcsolatos tárgyalások⁵¹ lehetővé tették a honvédség részére a Huba hadrend végrehajtását, mely mind mennyiségi, mind minőségi fejlesztést tartalmazott.⁵² A Huba hadrend az első fázisában egy 107 000 fős béke- és 250 000 fős hadi létszámú, 3 hadseregre és 7 hadtestre tagozott haderő kifejlesztését tűzte ki feladatul, állományában 2 lovasdandárral. A fejlesztés első fázisaként 1938. május 1-vel ezt a 2 lovasdandárt 1 gépvontatású tüzérosztállyal, 2-2 kerékpáros zászlóaljjal és 1 kisharckocsi-századdal erősítették meg, és felállítottak egy gépkocsizó dandárt, majd 1938. október 1-vel még egy gépkocsizó dandárt. Ezzel megkezdődött a honvédség későbbi gépesített és páncélos magasabbegységei kiépítésének első lépése.

2.3. A Huba hadrend és a gépesítés megkezdése

A győri fegyverkezési program bejelentésével párhuzamosan a vezérkari főnök intézkedett a gyorscsapatok megszervezéséről. 1938 tavaszán, a meglévő két lovas dandár mellé felállításra került a 2. gépkocsizó dandár, amely a honvédség első gépesített magasabbegysége volt. Azt is mondhatjuk, hogy a magyar harckocsizó fegyvernem

⁴⁹ Mújzer Péter A magyar páncélos fegyvernem szervezeti és fegyverzeti fejlesztése 1938–1942 I. Haditechnika L. évfolyam, 2. szám 2.

⁵⁰ Mújzer Péter A magyar páncélos fegyvernem szervezeti és fegyverzeti fejlesztése 1938–1942 I. Haditechnika L. évfolyam, 2. szám 3.

⁵¹ Ezeknek a tárgyalásoknak az eredménye lett a Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát elismerő bledi egyezmény, amit 1938 augusztus 29.-én írt alá Magyarország és a Kisantant országai.

⁵² A magyar hadiipar története 141

alapjainak megteremtésére tett több mint másfél évtizedes erőfeszítések most hozták meg gyümölcsüket. Az új alakulatot a Hajmáskéri Kísérleti Gépkocsizó Csoport bázisán szervezték meg, három gépkocsizó zászlóaljból, két kerékpáros zászlóaljból, egy-egy gépvontatású tüzér és felderítő zászlóaljból, valamint egy-egy légvédelmi gépágyús ütegből, híradó- és utászszázadból, továbbá ellátó és biztosító alegységekből.⁵³ A gépkocsizó dandár felderítő zászlóalja a volt honvéd gépkocsizó csoport páncéljárműves századából, valamint a 3. és 4. vegyes dandár 1–1 gépjárműszázadából alakult meg. Az alakulat zászlóaljtörzse egy páncélgépkocsi-, egy kisharckocsi- és egy gépkocsizó puskásszázadra tagolódott.⁵⁴

1938 októberében egy második egység, az 1. gépkocsizó dandár is felállításra került hasonló szervezettel, mint a 2. dandár. Az egyetlen eltérés az volt, hogy a felderítő zászlóaljának hadrendjéből hiányzott a páncélgépkocsi-század.

A gépkocsizó zászlóaljak tiszti és legénységi állományát a megszüntetett vadász zászlóaljak és a gránátos századok bocsátották a rendelkezésre. A két gépkocsizó dandárban a gépkocsizó zászlóaljak 1.-3., illetve 4.-6. hadrendi számozással kerültek felállításra.

A lovasdandárok szervezetében is változás következett be, két kerékpáros zászlóaljjal és egy lovas páncélos zászlóaljjal egészültek ki.⁵⁵ A dandárközvetlen tüzérség fogatolt tábori ágyús tüzérosztálya (8 db 18 M. 8 cm-es ágyúval) kiegészült még egy gépvontatású könnyűtarackos tüzérosztállyal (8 db 37M. 10,5 cm-es tarackkal) és egy légvédelmi gépágyús üteggel (6 db 36 M. 40 mm-es gépágyúval). A lovasdandárok is rendelkeztek egy-egy híradó- és utászszázaddal és hadtápcsapatokkal.⁵⁶

A gépvontatású könnyűtarackos tüzérosztály két ütege 37 M. 10,5 cm-es Göring tarackokkal (2 x 4 löveg), a légvédelmi gépágyús üteg 6 db 36 M. 40 mm-es Bofors légvédelmi gépágyúkkal volt felszerelve.⁵⁷

⁵³ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete i.m. 298.

⁵⁴ Bonhardt A magyar páncélos alakulatok története. i.m. 63

⁵⁵ Mujzer Péter A magyar páncélos fegyvernem szervezeti és fegyverzeti fejlesztése 1938–1942 I. Haditechnika L. évfolyam, (2016) 2. szám 3.

⁵⁶ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete i.m. 298.

⁵⁷ Mujzer Péter A magyar páncélos fegyvernem szervezeti és fegyverzeti fejlesztése 1938–1942 I. Haditechnika L. évfolyam, 2. szám 3.

A lövegeket Hansa Lloyd fél-lánctalpas vontatókkal, a páncéltörő ágyúkat és a nehézfegyver-század tüzgépeit Krupp Protze terepjárókkal, a lövészeket 38M. Botond rajgépkocsikkal tervezték szállítani. Az alakulatok megszervezésekor azonban még nem mindegyik típus állt rendelkezésre. Például a Botondok először 1940 nyarán kerültek ki a csapatokhoz. Addig a fellelhető és rendelkezésre álló járművekkel kellett beérni, és több alakulat ekkor csak a nevében volt gépkocsizó, mert nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű gépjármű.⁵⁸

1938 őszén a világpolitikában már teljes nagyüzem volt. A müncheni egyezmény megpecsételte Csehszlovákia sorsát, a franciák és angolok gyakorlatilag szabad kezet adtak Hitlernek és Mussolininak a közép-európai területi konfliktusok megoldására. A müncheni szerződés kötelezte Csehszlovákiát, hogy a felmerült területi kérdéseket a magyarokkal tárgyaláson rendezzék, de a tárgyalások nagyon hamar megghiúsultak.⁵⁹ Az angol és francia közömbösség miatt a már csak Németországból és Olaszországból álló döntőbizottság által megszületett az első bécsi döntés 1938. november 2-án, amely Magyarországnak juttatta Felvidék és Kárpátalja déli területeit. A felvidéki területek visszacsatolása az 1938. évi 34. törvénycikkelyként lett kihirdetve, a magyar csapatok pedig 1938. november 5–10. között vonultak be a kiürített területekre.

1938. október elsejével a honvédség kiadott haderőszervezési intézkedése alapján a Huba I. hadrend lépett életbe.⁶⁰ Ez jelentős módon módosította a honvédség szervezetét, amely formai részét részben meg tudták valósítani. A Huba hadrend első fázisa a honvédség mennyiségi és minőségi fejlesztését tűzte ki célul, és elméletileg ugyan 1938. október 1-től lépett életbe, de a szervezési részét a várható hadműveleti feladatok (vagyis a Felvidék megszállása) miatt november 1-ig elhalasztották. Mint azt az előző rész konklúziójában már érintettem, első fázis egy 107 ezer fős béke- és 250 ezer fős hadi létszámú, 3 hadseregből álló, 7 hét hadtestre osztott, 21 gyalogdandárból, 2 gépkocsizó dandárból, 2 lovasdandárból, 1 folyamőr és 1 repülődandárból, 3 hadosztályerejű határbiztosító erőből, valamint a Fővezérség- és a

⁵⁸ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete i.m. 297.

⁵⁹ Somkutas Róbert: A Magyar Királyi Honvédség páncélozott eszközökkel felszerelt felderítő csapatai V. rész. Haditechnika, L. évfolyam, (2016) V. szám, 56.

⁶⁰ Ravasz István (szerk.): Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Petit Real Kiadó, Budapest, 1997. 183-184.

hadtestközvetlen alakulatokból álló haderő kiépítését tűzte ki célul.⁶¹ A Felvidék és Észak-Erdély visszatérésével a hadrend 2 újabb hadtesttel és 6 gyalogdandárral bővült. Ez ugyan növelte a honvédség létszámát, de csökkentette ütőképességét, mert az új alakulatok felfegyverzése a meglévő csapattestek kárára történt.⁶²

A honvéd seregtestek az 1938. évi utolsó hadgyakorlatukat a tervek szerint elvileg szeptember 15-ig hajtották végre, de a kialakulóban lévő csehszlovák helyzet miatt, a honvédelmi miniszter rendelete alapján az 1., 2., 6., és 7. vegyes dandárok a csapataikkal nem tértek vissza a békeelhelyezési körleteikbe, hanem a zárógyakorlat végén elfoglalt körleteikben maradtak. Ekkor rendelték el az új hadrendi nevekre való áttérést is.⁶³

2.4. Hadrendi változások 1939-ben

Kárpátalja 1939 márciusában történt visszafoglalásával Magyarország keleti határait ismét 1500-2000 méter magas hegységek vették körbe. Magyarország természetes határának megvédésére állították hadrendbe a honvédségnél 1939. október 1-jén a kárpátaljai 1. honvéd hegyidandárt. A dandár állományába a perecsenyi 1., a szolyvai 2. és a rahói 3. hegyizászlóaljak tartoztak, valamint a dandárközvetlen alakulatok. A zászlóaljak mindegyikéhez egy-egy négylöveges hegyi-ágyús üteg is tartozott. A dandár parancsnoksága Ungváron, később Máramarosszigeten települt. A témám szempontjából ez azért is fontos, mert az 1. hegyidandár is részt vett a Kárpát-csoport alárendeltségében a Szovjetunió elleni hadműveletekben, a gyorshadtesttel egyetemben. A határvédelmi és határrendészeti feladatok ellátására hat határvadász-zászlóaljat vezényeltek át Kárpátaljára, s új helyőrségeikben hegyi felszereléssel látták el őket.

Németország lengyelek elleni 1939-es hadjáratát követően egy magyar katonai küldöttségnek lehetősége nyílt bejárni a hadszínteret.⁶⁴ A jelentésük hangsúlyozta a páncélos-gépesített erők és a légierő szoros

⁶¹ Kiss Gábor Ferenc: A Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai 1938–1941. PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2012. 29

⁶² Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete i.m. 298

⁶³ Somkutas Róbert: A Magyar Királyi Honvédség páncélozott eszközökkel felszerelt felderítő csapatai I. rész. Haditechnika, L. évfolyam, (2016) 5. szám, 49.

⁶⁴ Dr. Mujzer Péter: A magyar páncélos fegyvernem kezdetei I. rész. Haditechnika, L. évfolyam 1. szám, 3.

együttműködésén alapuló hadviselés döntő szerepét a gyors győzelemben. Az ott szerzett tapasztalatok alapján javasolták a gyorsfegyvernem alakulatainak egy önálló, hadtestszintű szervezetbe történő összevonását.⁶⁵

1. számú ábra. Olasz eredetű 35 M. FIAT-Ansaldo kisharckocsi 1940-ben (Fortepan 93750/ Mihályi Balázs)

1938. február 1-jén jelent meg az új Harcászati szabályzat, melyet 1939-ben véglegesítettek. E szabályzatok alapján a harckocsicsapatok alkalmazási elvei szerint – a szovjet tömeges felfogáshoz hasonlóan – két feladatra kívánták alkalmazni a fegyvernemet: más alakulatok támogatására és a védelem áttörésére. A kisharckocsik (Ansaldo) szerepe más fegyvernemek támogatása, míg a könnyűharckocsik (Toldi) esetén leírja, hogy „alkalmazásuk hasonló, mint a kisharckocsié, de...felderítésen, biztosításon és üldözésen kívül a gyalogságot is támogatathatják. A közepes- és nehézharckocsik „az áttörés eszközei...hivatásuk a gyalogság közvetlen támogatása”.⁶⁶ A magyar harckocsi-alkalmazás elméletének korai szakaszában tehát még nem merül fel a

⁶⁵ Bonhardt A.: A magyar páncélos alakulatok története. i.m. 69.

⁶⁶ Harcászati Szabályzat. 1. rész. Harcászati elvek. Budapest, 1939, A m. kir. Honvédelmi Minisztérium 43.000/el. szab. szerk. 1939. sz. körrendeletéhez.

mozgáscentrikus hadikultúrára jellemző önálló, koncentrált és mély-ségi harckocsi-alkalmazás, ehelyett a kisharckocsikat a lovasság támogatására, a könnyűharckocsikat a lovas- és a gépesített dandárok szervezetében felderítésre, biztosításra és üldözésre, míg az ennél nehezebb eszközöket tervezetten áttörésre alkalmazták.⁶⁷ A mozgáscentrikus harckocsi-alkalmazási elvek meghonosodásáról csak 1940-től beszélhetünk. Ennek eredményeként 1942-től már harckocsi-hadosztályokat szervez a honvédség, amelyeket a német elvek szerint kívántak alkalmazni.

A harcászati szabályzat rögzítette és tisztázta a megalakuló új fegyvernem, a gyorscsapatok és a gyorseregtestek és bennük a páncélosok helyzetét. A gyorscsapatok jelentőségét mutatja, hogy az 1939-es szabályzatban belül külön fejezet foglalkozik a gyorscsapatok harcával. A szabályzat szerint gyorsfegyvernemet a kerékpáros- és gépkocsizó alakulatok, mint mozgékony gyalogság, valamint a lovasság és a páncélos alakulatok alkotják. Legfontosabb jellemzőik a nagy menetteljesítmény, gyorsaság, a mozgékonyosság, s a meglepő fellépés. Ugyanakkor jellemző rájuk a szállítóeszközeiktől, illetve egyeseknél az útszonyoktól (leginkább a kerékpárosoknál) és az üzemanyagtól való függés, hosszantartó bevetéseknél a gyors elhasználódás és nehéz pótlásuk. Elsősorban alkalmi feladatok végrehajtására alkalmasak, elsősorban támadásban alkalmazhatóak. A gyorseregtestek fő feladata a csatában való döntő közreműködés. Minden más feladat előtt főként a döntés előkészítésében és kivitelében alkalmazandó.⁶⁸

A harc mellett a felderítésben is komoly szerepet szán a szabályzat gyorscsapatoknak, melyeket a földi felderítés elsődleges eszközének tekint. A szakaszerőben bevetett kis- és könnyűharckocsik, valamint páncélgépkocsik alkalmazását erősebb felderítő járőrosztagnak minősíti. A legalább szakaszkötelékben bevetett páncélgépkocsik a hadászati felderítésben is alkalmazhatók önálló felderítő járőrként. A páncélgépkocsikat visszavonulás fedezésére, gyorsstartalékként, késleltetésre, védelemben az ellenség zavarására, üldözésre, szárnyakon végrehajtott támadásra és menetoszlopok biztosítására alkalmazhatják.⁶⁹

⁶⁷ Kiss Gábor Ferenc: Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai 1938–1941. PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2012. 26-27. o

⁶⁸ Kiss Gábor Ferenc: „Lovon, gyalog, autón, biciklin, vasúton...” A Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai. Belvedere kiadó, Szeged, 2012.

⁶⁹ Kiss Gábor Ferenc: „Lovon, gyalog, autón, biciklin, vasúton...” A Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai. Belvedere kiadó, Szeged, 2012.

A szabályzat a gyorscsapatokkal elsősorban alkalmi feladatok végrehajtásában számolt, és itt is elsősorban a támadás során tartotta azokat alkalmazhatóknak. Fő feladataként a csatában való döntő közreműködést határozta meg, és más feladatok esetében főként a döntés előkészítésében és végrehajtásában látta fontosnak szerepüket.⁷⁰ A felderítésben is – mint a földi felderítés elsődleges eszköze – fontos szerepet szántak ezeknek a kötelékeknek. A harcászati szabályzat már meghatározta a felderítő szervek nagybani összetételét is. Szakaszrőben tervezte alkalmazni a kis- és könnyűharckocsikat, illetve páncélgépkocsikat, melyekkel, mint erősebb felderítő járőrökkel, számolt. A legalább szakaszkötelékben bevetett páncélgépkocsikat a hadászati felderítésben is alkalmazható, önálló felderítő járőrnek tekintette. E feladatokon kívül, a páncélgépkocsik menetoszlopok biztosítására, szárnyakon végrehajtott támadásra, illetve megkerülésre, üldözésre, saját védelemben az ellenség zavarására, késleltetésére, gyorsstartalék szerepében tevékenykedésre, valamint a visszavonulás fedezésére is alkalmazhatóknak vélték.⁷¹ A gépkocsizó gyalogság, a kerékpárosok és a lovasság esetében az alkalmazás alapfeltétele minden esetben a hagyományos csapatokkal szembeni mozgékonyság kihasználása, lehetőleg oldalazó, megkerülő, az ellenség hátában végrehajtott manőverekkel. A honvédség ezen új harcászati szabályzatának megalkotása során a szerzők a gyakorlati tapasztalatok hiányát más országok, különösen Németország elméleti munkáinak áttanulmányozásával és tapasztalatainak átvételével pótolta. 1939-ben sikerült egy, a kor követelményeihez igazított szabályzatot alkotni, amely kiadása után a háborús tapasztalatokat folyamatosan értékelték és feldolgozták.

Magyarországon a XIX–XX. századfordulótól a II. világháborúig – az agrárjelleghez képest – jelentős iparosodási folyamat ment végbe. Az ország nemcsak földrajzi helyzetét, de geostratégiai pozícióját és iparosodásának mértékét tekintve is a mozgáscentrikus hadikultúrát képviselő nyugati és a tömeges hadikultúrát képviselő keleti hatalmak között helyezkedett el. Katonai védelmét a nagy létszámú gyalogságon alapuló haderő és a haditechnikai eszközök fajlagosan alacsony száma jellemezte. A nagy létszámú gyalogság fenntartásának igényét a kontinentális ország határain több irányból várható támadások indokolták. Ugyanakkor a páncélos- és gépesített csapatok, illetve a légi erők

⁷⁰ M. kir. honvédelmi minisztérium kiadványa, Harcászati Szabályzat. 1. rész. Harcászati elvek. Budapest, 1939, A m. kir. Honvédelmi Minisztérium 43.000/el. szab. szerk. 1939. sz. körrendeletéhez. (továbbiakban: HSz 1939.). pp.267–268.

⁷¹ HSz 1939. pp.38–39.

és a légideszant-csapatok szervezését és alkalmazási elveit tekintve a mozgáscentrikus hadikultúra elveit már igen korán alkalmazták.

Összességében, a magyar haderőt – a tömeges hadikultúra had-erőszerkezési elveihez hasonlóan, a fél-agrár gazdasági megalapozottság lehetőségeihez igazodva - a nagy tömegben felállított gyalogság, a jelentős létszámban szervezett lovasság és a kisméretű, de a mozgáscentrikus elvek alapján alkalmazott gépesített és légierő jellemezte. Ugyanakkor a gépesített csapatok már a korai lovas-gépesített hadtestszervezetben sem töltöttek be olyan alárendelt-támogató szerepet, mint a tömeges hadikultúrát megvalósító szovjet haderőben.⁷² Habár találunk példát a harckocsicsapatok támogató szerepkörben történő alkalmazására, az egységszinten szervezett gépesített erők mellérendelt, de semmiképpen sem alárendelt alkalmazására is megvan a törekvés. A háború második felében az önálló harckocsi-alkalmazás és az annak megfelelő szervezeti elemek már a magyar haderő részét képezték. Így megállapítható, hogy hadikultúráját tekintve a haderő a tömeges és a mozgáscentrikus kultúrák között helyezkedett el. Abban, hogy 1938 után viszonylag rövid idő alatt páncélos seregtesteket állíthassanak fel, döntő szerepet játszottak azok a katonai és polgári szakemberek, akik a rejtés éveit alatt, a sokszor kilátástalannak látszó politikai és gazdasági körülmények ellenére is, sokat tettek azért, hogy létrejöjjön és a lehetőségekhez képest fejlődjön a magyar páncélos fegyvernem, és hogy 1940 márciusára felállításra kerüljenek a honvéd hadseregek és a gyorsadtest.⁷³

3. A honvéd hadseregek és a gyorsadtest felállítása

A korszerű manőverező harc megvívását, az új hadviselési elveknek való megfelelést a honvédség felső vezetése a gyorscsapatok, mint a lovassági és a gépesített egységek (alárendeltségükben a kerékpáros és páncélos alegységekkel) egyesítő fegyvernem felállításával kívánta megoldani.⁷⁴ A gyorscsapatok szervezése során az alapvető fejlesztési irányvonal a lovasság gépesítése volt, amely az ország mezőgazdasági jellegéből egyértelműen adódott, mivel nagyszámú lóállomány

⁷² Ravasz István (szerk): Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Petit Real Kiadó, Budapest, 1997. 137-138.

⁷³ Ravasz István (szerk): Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Petit Real Kiadó, Budapest, 1997. 134.

⁷⁴ Ravasz István (szerk): Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Petit Real kiadó, Budapest, 1997. 134.

állt rendelkezésre. Ennek ellenére a gyakorlatban nem került sor a lovasság gépesítésére, ez akkor következett volna be, ha egy adott lovas sereget legalább fele részben motorizált lett volna.

A harmincas évek elején a hadvezetőség elhatározta, hogy a könnyűfegyverzetű lovasság kiegészítő fegyverzeteként különböző páncélautókat szerez be. A lovasság korszerűsítésében döntő szerepet szántak a megerősítő, támogató, modern gépkocsizó és páncélos csapatoknak. A nagyarányú gépesítés ugyanakkor a háttérpar- és a nyersanyaghiány miatt nem volt megoldható.⁷⁵ Az átszervezés első gyakorlati eredménye a gyorshadtest létrehozása volt, amelynek a hadrendjébe két gépkocsizó, illetve két lovasdandár tartozott.⁷⁶ A korszerű, gépesített egységekkel megerősített lovasság alkalmazási elvei a szabályzatok szintjén is megjelentek. Ezekben leszögezték, hogy az új szervezetet gyorsasága és terepjáró-képessége miatt elsősorban támadó jellegű feladatokra alkalmazzák. A már korábban taglalt 1939-es magyar szabályzatok szerint – a szovjet tömeges felfogáshoz hasonlóan – a harckocsikat két feladatra kívánták alkalmazni: más alakulatok támogatására és a védelem áttörésére. A magyar harckocsi-alkalmazás elméletének korai szakaszában tehát még nem merült fel a mozgáscentrikus hadikultúrára jellemző önálló, koncentrált, mélységi harckocsi-alkalmazás. A kisharckocsikat sokkal inkább a lovasság támogatására, a könnyűharckocsikat a lovas- és a gépesített dandárok szervezetében felderítésre, biztosításra és üldözésre, míg az ennél nehezebb harcjárműveket tervezetten áttörések elérésére kívánták alkalmazni.⁷⁷

A magyar lovas-gépesített magasabb egységek felállítása a gyorshadtest létrehozásával vette kezdetét.⁷⁸ 1940-ben a két lovas- és két gépkocsizó dandárt egy önálló hadtestbe az I. gyorshadtestbe vonták össze.⁷⁹ A dandárok szintjén ekkor ez még nem jelentett szervezeti, hadrendi változást. A gyorshadtest és az alárendelt dandárjai is különböző menetsebességű, terepjáró képességű alakulatokból álltak. A hivatalos elképzelés szerint a különböző menetsebességű és terepjáró képességű, eltérő mértékben gépesített alakulatok egy kötelékben való alkalmazása nagyobb manőverezési lehetőséget biztosított volna

⁷⁵ Nagy Kálmán: Két tábornok General Press Kiadó, Budapest, 2000. 126. o.

⁷⁶ Horváth Csaba – Lengyel Ferenc: A délvidéki hadművelet 1941 április. Püldo Kiadó, Budapest, 2005. 43. o.

⁷⁷ Turcsányi Károly: A haderő harckocsi igénykielégítési folyamatának makroszemléletű vizsgálata. Budapest, 2008. MTA nagydoktori értekezés. pp. 180. 85.

⁷⁸ Horváth Csaba – Lengyel Ferenc: A délvidéki hadművelet 1941 április. Püldo Kiadó, Budapest, 2005. 41. o.

⁷⁹ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete i.m. 298.

a hadvezetésnek. A különböző alakulatokat a terepviszonyok függvényében kívánták alkalmazni. A győri program ellenére a hadsereg nem rendelkezett olyan anyagi lehetőségekkel, valamint olyan méretű és minőségű eszközparkkal, hogy egy teljesen motorizált hadtestet ki tudjon állítani (ezt korábban részleteztem is).

A gyorshadtest hadrendjébe tartozott két gépkocsizó, illetve két lovasdandár, így azonos arányban tartalmazott lovas és gépesített szervezeti elemeket,⁸⁰ még akkor is, ha egyébként arculatában elsősorban inkább volt lovassági alakulat, mint azt korábban kifejtettem. A gépkocsizó dandár egy páncélozott felderítő, három gépkocsizó lövész-, illetve egy kerékpáros zászlóaljból, egy könnyű tarackos tűzérosztályból és egy légvédelmi ágyús ütegből állt. A lovasdandár alárendeltségében egy lovas-páncélos zászlóalj (páncélgépkocsikkal, kis- és könnyűharckocsikkal feltöltve), két huszárezred, egyenként hat lovasszázaddal, géppuskás századdal, páncéltörőágyús-századdal és egy huszáruteg hegyi ágyúkkal, két kerékpáros zászlóalj és egy lovas tűzérosztály, egy gépvontatású tűzérosztály, illetve egy légvédelmi ágyús üteg tevékenykedett. Hadtestközvetlen alakulatként két kerékpáros zászlóaljat és légvédelmi, ill. tábori-tüzér, továbbá ellátó elemeket rendszerezítettek.⁸¹ A gyorshadtest, mint azt alább látni fogjuk, 43 500 fő személyi állománnyal, 7529 lóval, 4372 gépjárművel, 286 db páncélozott harcjárművel (114 db 35 M. Ansaldo kisharckocsi, 108 db 38 M. Toldi könnyűharckocsi, 64 db 34 M. Csaba páncélgépkocsi) tevékenykedett a Szovjetunió elleni hadműveletekben.

1940 március elsején, a honvéd hadseregpáncsnokságok megalakulásával a Magyar Királyi Honvédség tervezett mozgósítási létszáma a következőképpen alakult: 24 000 fő tiszt; 600 000 fő legénység; összesen tehát 624 000 fő, amely az ország összlakosságának mintegy 14%-a volt. Élőerő tekintetében ez a létszám már megközelítette az észszerűség felső határát (hiszen az ipart és a mezőgazdaságot is működtetni kellett). A rendelkezésre álló fegyverzet összesített adatai: tábori tűzéség összesen 246 db löveggel; 130 db könnyű- és kisharckocsi és 302 db repülőgép. 1940. március 1-én állították fel a három hadsereg-páncsnokságot. Az 1. állomáshelye Kolozsvár, a 2-é Budapest, a 3-é Pécs volt. Az 1. hadsereg-páncsnokság kötelékébe az V., a VI., a VIII. hadtest és a gyorshadtest, a 2-ébe az I., a II.

⁸⁰ Turcsányi Károly: A haderő harckocsi igénykielégítési folyamatának makroszemléletű vizsgálata. Budapest, 2008. MTA Doktora Disszertáció. pp. 180.85.

⁸¹ Ravasz István (szerk): Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Petit Real Kiadó, Budapest, 1997. 134.

és a VII. hadtest, a 3-éba a III. és a IV. hadtest tartozott. A békelétszám 1941-ben 171 624 fő volt.⁸²

2. számú ábra. Hazai gyártású Toldi könnyűharckocsi hadihídon 1941-ben (Forrás: Fortepan265501/Horváth József)

3. számú ábra. Hazai tervezésű és gyártású Csaba felderítő páncélgépkocsi egy Toldi könnyűharckocsi-oszlop mellett 1940-ben (Forrás: Fortepan 151017/Varga Csaba dr.)

⁸² Ravasz István (szerk): Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Petit Real Kiadó, Budapest, 1997.175. o

Összefoglalva, ekkor a honvédség erejét alkotta:⁸³

- gyalogság: 27 gyalogezred (81 gyalogzászlóalj), 16 határvadász-zászlóalj, 4 hegyizászlóalj, 238 határvadász portyázó őrs;
- gyorsfegyvernem: 2 harckocsi-zászlóalj, 2 lovas-páncélos zászlóalj, 6 gépkocsizó zászlóalj, 2 felderítő zászlóalj, 9 kerékpáros zászlóalj, 33 lovasszáhad;
- tábori tüzérség: 97 tábori tüzérüteg, 6 lovas tüzérüteg, 28 gépvontatású tüzérüteg;
- légvédelmi tüzérség: 43 légvédelmi tüzérüteg;
- légierő: 5 repülőezred, 10 közelfelderítő repülőszázad, 1 távolfelderítő repülőosztály, 1 ejtőernyős zászlóalj;
- folyamőrség: 6 őrnaszád, 6 páncélos motorcsónak, 3 aknarakó hajó, 21 motorcsónak;
- harctámogató és biztosító alakulatok: 9 híradóezred, 3 távbeszélőszázad, 9 utász-zászlóalj, 3 műszaki század, 1 vasútépítő ezred, 1 vegyiharc-zászlóalj, 1 hidász-zászlóalj.⁸⁴

A fenti, 1940 december 1-én életbe lépő új hadrend a gyorshadtest szervezetében fontos változásokat hozott, ugyanakkor a technikával való feltöltése irreális elképzelés volt, mert az eszközök jelentős része egyelőre a gyártósoron készült. Az 1. gépkocsizó dandár 9. és a 2. gépkocsizó dandár 11. kerékpáros zászlóalját harckocsizászlóaljakká szervezték át. Ezek a továbbiakban 3 könnyű- és 1 közepesharckocsi-századból épülnének fel, kiegészülve 2 páncélvadászszázaddal, de a „Barbarossa” hadművelet megindulásáig harckocsik hiányában csupán 2-2 harckocsi-századot sikerült felállítani. A felderítő zászlóaljakat és a lovasdandárok páncélos zászlóaljait is átalakították, a könnyűharckocsikat pedig az új harckocsizászlóaljak állományába tagolták be. A magyar katonai vezetés fő célja a páncélos és lovashadosztályok mihamarabbi felállítása volt. A páncéloscsapatoknak az új hadrendbe történő átállása 1941. június 15-én történt meg.⁸⁵ Átalakították a felderítő zászlóaljakat,⁸⁶ a Toldi harckocsiakat pedig az új harckocsizászlóaljak állományába sorolták át.

⁸³ Horváth Csaba: Visszatértek: A Magyar Királyi 3. honvéd hadsereg a Délvidéken (1941. április) Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2022, 32.

⁸⁴ Kiss G.: „Lovon, gyalog, autón, biciklin, vasúton...” i.m. 129.

⁸⁵ Lengyel Ferenc: A Kárpát-csoport hadművelete 1941. június 28-1941 július 8. ZMKA Egyetemi jegyzet, Hadtörténeti tanszék, Budapest, 1987, 7. o.

⁸⁶ A felderítő zászlóalj 1 páncélgépkocsi századból, 2 könnyű harckocsi századból és egy puskásszázadból állt, csakúgy, mint a lovas páncéloszászlóalj, leszámítva a puskásszázadot.

1941 áprilisáig a fenti intézkedések többnyire csupán papíron valósultak meg, ezért a délvidéki hadműveletek során a páncélosalakulatok korábbi szervezeti kereteiket megtartva kerültek alkalmazásra.⁸⁷ Zászlóaljanként három könnyű- és egy közepesharckocsi-századból álltak, századonként 23 harckocsival. Mint arra fentebb utaltam, a zászlóaljokhoz rendszeresítettek még két páncélvadászszázadot 6-6 40 M. Nimród páncélvadászból, valamint a zászlóaljtörzsbe még 3 könnyű- és egy közepes harckocsit. Azonban egyelőre még csak a Toldi könnyű-, Ansaldo kisharckocsik és a Csaba páncélgépkocsik álltak rendelkezésre.

A honvédség nem rendelkezett megfelelő mennyiségű könnyűharckocsival sem, hogy ezt az erőt kiállítsa. Átmeneti szervezettel jöttek létre az új zászlóaljok, erre a megnevezésük is reflektált, például a fent említett 9. és 11. kerékpárosharckocsi-zászlóaljok. A zászlóaljok két-két kerékpáros és könnyűharckocsi-századból, egy-egy árkász-, híradó- és műhelyszakaszból álltak. Ezt az átcsoportosítást is csak egy bonyolult eszközátcsoportosítással sikerült elérni. A lovaspáncélos-zászlóaljok leadták a könnyűharckocsi-századaikat a megalakuló kerékpárosharckocsi-zászlóaljoknak. Ezért cserébe viszont megkapták a gépkocsizó dandárok felderítő zászlóaljitól a kisharckocsi-századokat. A lovaspáncélos-zászlóaljok, annak ellenére, hogy átadták a könnyűharckocsi-századaikat, megtartottak 10-10 Toldi könnyűharckocsit, ezzel erősítették meg a kisharckocsi-századokat.⁸⁸ Ezek után a gyors-hadtest kötelékében a korábbi négy, páncélos technikával felszerelt zászlóalj helyett 6 db lett. A gépkocsizó dandároknak lett egy felderítő és egy kerékpárosharckocsizó-zászlóalja, míg a lovasdandároknál maradt a lovaspáncélos-zászlóalj. Még 1941. június. 20-án a 9. és 11. kerékpárosharckocsi-zászlóalj 18-18 db Toldi harckocsit kapott a Honvéd Gépkocsi Szeretárból. Így a zászlóaljok két könnyűharckocsi-századdal rendelkeztek, egyenként 18 db 38M. Toldi könnyűharckocsival, a zászlóaljpotkeretnél 8-8 harckocsi maradt vissza a kiképzésre.

Hivatkozott irodalom

Andaházi Szeghy Viktor: Trianontól Bledig: a magyar királyi honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között, Hadtudomány XXIX. évfolyam (2019)3.szám.

⁸⁷ Klemensits Péter: Magyar páncélosok a délvidéki hadműveletben (1941. április) Haditechnika, XLVIII. évfolyam, (2014) 5. sz. 9.

⁸⁸ Klemensits Péter: Magyar páncélosok a délvidéki hadműveletben (1941. április) Haditechnika, XLVIII. évfolyam, (2014) 5. szám 7-12. o.

Bonhardt Attila: A m.kir. honvédség harckocsizó egyégei. in.: Háború, hadsereg, összeomlás. Markó György (szerk.), Zrínyi Katonai Kiadó Budapest, 2005.

Bonhardt Attila-Pánczél Mátyás-Végh Ferenc-Szekeres József-Hattyár István-Sári Szabolcs: A magyar páncélos alakulatok története. Harckocsik, páncélosok a magyar haderőben. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.

Dombrády Lóránd-Tóth Sándor: A Magyar Királyi Honvédség 1919-1945. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1987.

Fröhilch Dávid: Huszárok, előre! Püldo Kiadó, Budapest, 2013.

Harcászati Szabályzat. 1. rész. Harcászati elvek. Budapest, 1939, A m. kir. Honvédelmi Minisztérium 43.000/el. szab. szerk. 1939. sz. körrendeletéhez.

Harka Ödön: A Magyar Királyi Honvédség gyorsan mozgó csapatainak alkalmazási elvei és gyakorlata. PhD értekezés. Nemzeti Közszerghálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2021. 266. p.

Harka Ödön: Az Ansaldo kisharckocsi, Hadtudományi Szerle, 14. évfolyam (2021) 2. szám.

Horváth Csaba-Lengyel Ferenc: A délvidéki hadművelet 1941 április. Püldo Kiadó, Budapest, 2005.

Horváth Csaba: A felderítő-zászlóalj megjelenése a m. kir. honvédség hadrendjében, Honvédségi Szerle (1995), 1. szám.

Horváth Csaba: A magyar katonai felderítés története a kezdetektől 1945-ig, Püldo Kiadó, Budapest.

Horváth Csaba: Visszatértek: A Magyar Királyi 3. honvéd hadsereg a Délvidéken (1941. április) Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2022.

Kiss Gábor Ferenc: „Lovon, gyalog, autón, biciklin, vasúton...” A Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai. Belvedere Kiadó, Szeged, 2012.

Kiss Gábor Ferenc: Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatai 1938–1941. PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2012.

Klemensits Péter: Magyar páncélosok a délvidéki hadműveletben (1941. április) Haditechnika, XLVIII. évfolyam, (2014) 5. sz.

Lengyel Ferenc: A Kárpát-csoport hadművelete 1941. június 28-1941 július 8. ZMKA Egyetemi jegyzet, Hadtörténeti tanszék, Budapest, 1987.

Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete. II. kötet. Zrínyi K. Budapest, 1985.

Móricz Béla: Kisharckocsik alkalmazása. Magyar Katonai Szemle (MKSZ), VII. évfolyam (1937) 4. szám.

Mujzer Péter: A magyar páncélos fegyvernem szervezeti és fegyverzeti fejlesztése 1938–1942 I. Haditechnika L. évfolyam, 2. szám.

Mujzer Péter: A magyar páncélos fegyvernem kezdetei I. rész. Haditechnika, L. évfolyam 1. szám.

Mujzer Péter: A magyar páncélos fegyvernem szervezeti és fegyverzeti fejlesztése 1938–1942 I. Haditechnika L. évfolyam, 2. szám.

Mujzer Péter: A magyar páncélos fegyvernem kezdetei I. rész. Haditechnika, I. évfolyam (2016) 1. szám.

Nagy Kálmán: Két tábornok General Press Kiadó, Budapest, 2000.

Ravasz István (szerk.): Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Petit Real kiadó, Budapest, 1997.

Somkutas Róbert: A Magyar Királyi Honvédség páncélozott eszközökkel felszerelt felderítő csapatai I. rész. Haditechnika, L. évfolyam, (2016) 1. szám.

Turcsányi Károly: A haderő harckocsi igénykielégítési folyamatának makroszemléletű vizsgálata. Budapest, 2008. MTA nagydoktori disszertáció. pp. 180.